

ričić in Jahre 1906 in Zadar den ersten zweisprachigen deutsch-kroatischen Teil seines *Medizinischen Wörterbuches* veröffentlicht. 13 Jahre später komplettiert er das Werk mit der Herausgabe des kroatisch-deutschen Teils. Die Bezeichnung „kroatisch“ soll jedoch hierbei nicht zu falscher Schlussführung verleiten: das Werk trägt den unzweifelhaften jugoslawischen Stempel. Gemäss dem Wahlspruch „der Volksrede treu bleibend“ den er vermerkte, hat Dr. Peričić sowohl die Sprache der Kroaten wie auch der Serben gekannt. Es konnte dies in Übrigen auch nicht anders sein, denn die häufigen Wanderungen der südslawischen Völker quer über den Balkan, haben, so unglückseelig sie auch für das materielle Leben waren, den Geist der Solidarität des Widerstandes gestählt und — was uns augenblicklich zu-meist interessiert — die Interpenetration der medizinischen Ausdrücke zwischen den Südslaven gefördert. Diese Durchdringung war derart kraftvoll, dass man nur mit äussersten Schwierigkeiten den Ursprung gleicher Worte die auf verschiedenen Gebieten zirkuliert haben, festzustellen in der Lage ist. Bedeutsam ist in diesem Sinne die nur Wenigen bekannte und selten erwähnte Tatsache: der grosse Reformator der serbokroatischen Sprache und Schrift, Vuk Karadžić, verdankt seinem Aufenthalte in Split und Zadar eine entscheidende Erweiterung seines linguistischen Horizontes. In diesen Städten, wo seine populäre Doktrine und orthographischen Reformen zahlreiche Anhänger hatten, erhielt er die richtigen Eindrücke über gewisse gemeinsame Züge der südslawischen Volksstämme welche zum Grossteil unterjocht, entzweit und abgesperrt waren von feindlichen Mächten die ihre Unabhängigkeit, unterdrückten. Aus dem Adriatischen Littoral entnahm er viele Benennungen und Ausdrücke sowie u.a. auch eine grosse Anzahl medizinischer Termen. Diese hat er später in sein berühmtes Werk *Srpski Rječnik* aufgenommen und damit zur Vereinheitlichung der jugoslawischen medizinischen Terminologie beigetragen; eine Unifizierung, die sowohl von Fachleuten wie auch vom breiten Publikum erwünscht und gepriesen wird.

Da die Geschichte der medizinischen Sprache der Jugoslawen noch einer weiteren Entwicklung untersteht, ist der Verfasser sehr von der Annahme entfernt, den im Titel dieses Artikels erwähnten Gegenstand hiermit erschöpft zu haben und erklärt, vor allem den Wunsch gehegt zu haben, dass dieser Beitrag zu analogen Arbeiten Anregung geben möge.

NOVIJA ISTRAŽIVANJA O ANTIČKOJ KANALIZACIJI U DIOKLECIJANOVOJ PALAČI U SPLITU*

Branimir GABRIČEVIĆ

ZA OVO KRATKO SAOPĆENJE KORISTIM ARHEOLOŠKU dokumentaciju novijih istraživanja u Dioklecijanovoj palači, koje sistematski od 1956. godine izvodi Odjel za povijest graditeljstva Urbanističkog biroa u Splitu. Kao arheolog-suradnik tog Odjela, po ovlaštenju istraživačke ekipe, iznosim rezultate, koji se odnose na otkriće dijelova antičke kanalizacije u Palači, jer je to građa, odnosno problematika, bez sumnje od interesa.

Iako se o Dioklecijanovoj palači pisalo veoma mnogo, a najvećim dijelom, što je razumljivo, sa stanovišta historije arhitekture i umjetnosti općenito, nije slučajno da je problem kanalizacije u njoj, jedan od osnovnih podataka (po Niemannu): prag sjevernih vrata + 7,19, pločnik šnjih dana veoma malo, da ne kažemo nikako, rasvijetljen.

Prije nego pređem na iznošenje dobivenih rezultata potrebno je upozoriti na karakteristike terena na kome je Palača sagrađena, jer je to element koji je svakako uvjetovao mnoga građevinska rješenja u samoj Palači, pa i rješenje problema kanalizacione mreže u njoj.

Teren na kome je Palača izgrađena sastoji se od laporaste podloge kroz koju se mjestimično provlače kamene kose (litice) čvrsta sastava. Taj teren, što je sasvim razumljivo, pada od sjevera prema jugu, tj. prema morskoj obali. Međutim, treba istaknuti da je veoma osjetljiv pad terena i od istoka prema zapadu. Radi ilustracije, evo nekoliko osnovnih podataka (po Niemannu): prag sjevernih vrata + 7,19, pločnik na križištu ulica u centru Palače + 7,10, pločnik Peristila + 6,40, prag istočnih vrata + 7,40, prag zapadnih vrata + 4,78.

Navedene podatke veoma je važno imati u vidu prije nego pređemo na elemente koji nas posebno interesiraju.

KANALIZACIONA MREŽA U SJEVERNOM DIJELU PALAČE

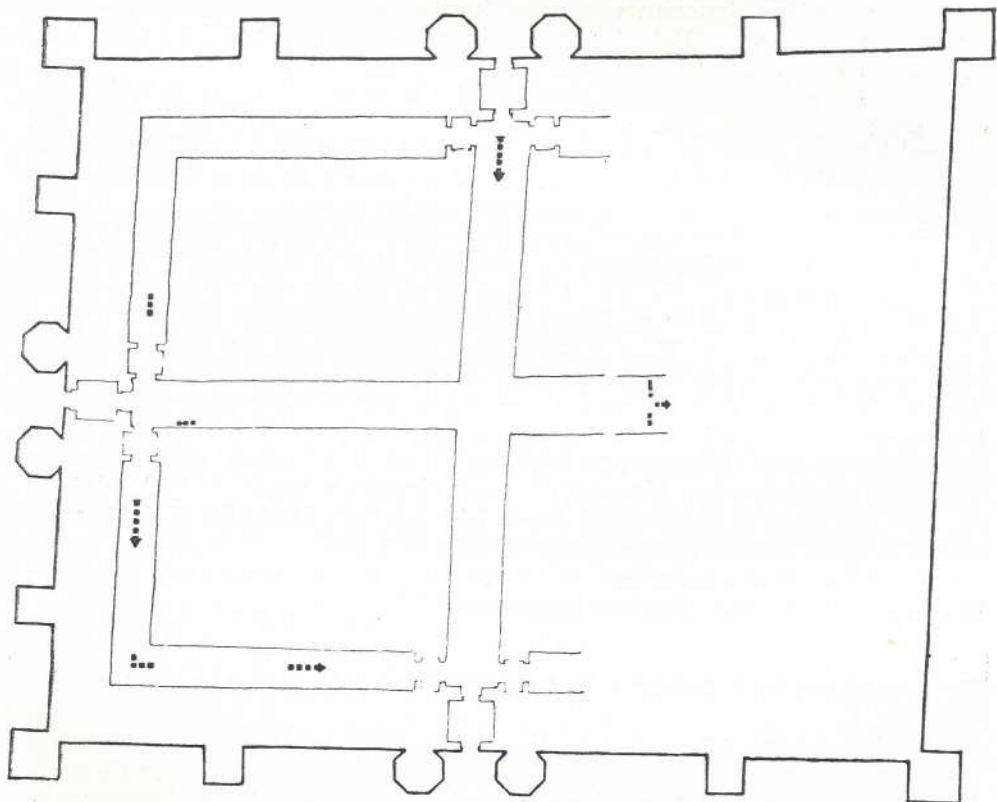
Kada se radio iskop za temelje zgrade koja se adaptirala za potrebe Centra za kulturu Radničkog sveučilišta jugozapadno od sjevernih vrata Dioklecijanove palače pronađeno je reviziono okno i dio presvođenog ši-

* Iz dokumentacije istraživačkih radova u Dioklecijanovoj palači Odjela za povijest graditeljstva Urbanističkog biroa u Splitu.

rokok antičkog kanala, koji ide sredinom ispod sjevernog dekumanusa s padom prema zapadu. Kanal je vrlo velika profila (visine 1,10 m, širine 0,60 m), a dno mu se nalazi na + 4,71.

Na osnovu ovoga nalaza, a imajući u vidu poznatu uličnu shemu Palače, pretpostavilo se, da navedeni kanal skreće na samom sjecištu ulica, tj. da se nastavlja prema jugu ispod zapadnog karda. Stoga je slijedeća sonda iskopana na spoju dviju spomenutih ulica, gdje je pronađeno ugaono reviziono okno s kaskadom i dio kanala koji se nastavlja sredinom ispod zapadnog karda s padom prema jugu. U samo reviziono okno utječe jedan manji kanal užeg profila koji skuplja oborinsku vodu s ulice. Nešto niže prema jugu, pri iskapanju temelja rekonstruirane stambene zgrade usred geta 4, pronađeno je analogno susjedno vodovodno grlo oborinske vode s dijelom uskog kanala, koji pada prema velikom kanalu ispod zapadnog karda.

Da bi se dobili dalji podaci o velikom kanalu, o kojemu je riječ, izvršena je sonda u sredini zapadnog karda, gdje je pronađen nastavak

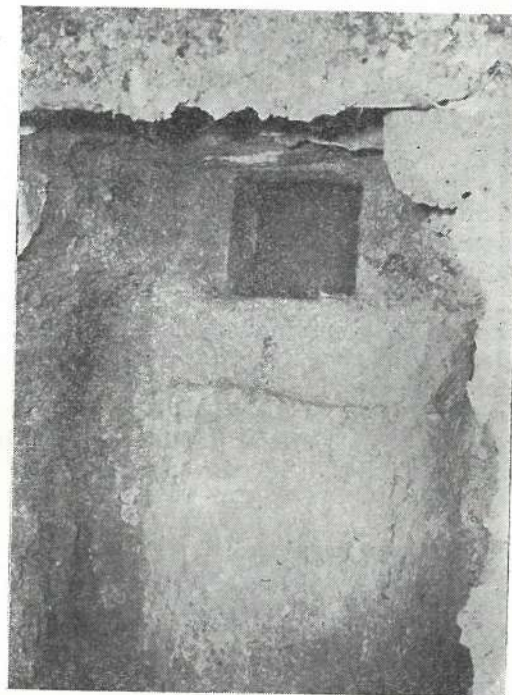

Shematski plan Dioklecijanove palače u Splitu (točkicama su naznačena mjesta otkrivenih kanala)

velikog kanala s priključkom užeg kanala za oborinsku vodu s istočne strane.

Istraživanja su prenijeta i u istočni dio sjevernoga dijela Palače, pa je ispod sjevernog dekumanusa u tom dijelu, na današnjoj Boškovićevoj poljani, pronađen svod velikog kanala također u smjeru istok — zapad, ali zbog velikih količina vode nije za sada bilo moguće vršiti detaljnija istraživanja.

U jugoistočnom dijelu sjevernog dijela Palače, u blizini Srebrnih vrata, prilikom postavljanja električnog kabela visokog napona, pronađen je ispod glavnog dekumanusa, na + 5,28, u praocu istok — zapad, analogan kanal velikog profila (visina 1,45, širina 0,60) s padom prema zapadu.

Svod i reviziono okno novootkrivenog antičkog kanala u Dioklecijanovoj palači (kod Zlatnih vrata)

Prema dosad pronađenim elementima, koji su ukratko ovdje izneseni, jasno proizlazi da se radi o kanalizacionom sistemu koji je odvodio otpadne vode s čitavog sjevernog dijela Palače. Taj kanalizacioni sistem, koliko se danas može ustanoviti, imao je najnižu tačku negdje u području Zapadnih vrata. S obzirom na taj momenat, kao i na niveletne odnose i građevinske specifičnosti južnog dijela Palače, dozvoljeno je pretpostaviti da je tu, tj. u području Zapadnih vrata ili ispod njih, kanal izlazio iz Palače i odatle se slijevao u more. Točnu situaciju pokazat će dalja iskapanja koja su, usput rečeno, vrlo otežana zbog toga što ih je teško uskladiti s preopterećenim pješačkim saobraćajem na tom gradskom punktu.

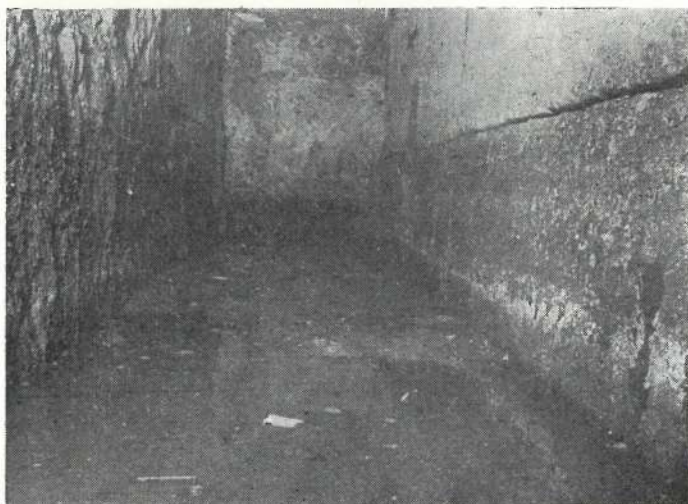
Za razliku od sjevernog dijela, gdje se, kako smo vidjeli i po dosadašnjim rezultatima može pretpostaviti da je kanalizacioni sistem jasno projektiran, u južnom dijelu Palače — gdje se nalaze sakralni prostori i objekti, te carev stan — dosadašnji nalazi kanalizacije pokazuju, kako se čini, niz improvizacija.

Prilikom radova na rekonstrukciji Peristila pronađen je kanal u južnom dijelu tog prostora. Taj kanal (visina 0,65, širina 0,40 m) ulazi u Peristil ispod južnog dijela prostaze Mauzoleja, te ide pravcem istok — zapad, lomeći se dva puta i nelogično mijenjajući presjek. U jugozapadnom uglu Peristila ulazi u veliki odvodni kanal koji počinje na tom mjestu i vodi prema jugu. O tom kanalu (visina 1,00, širina 0,50 m), koji s Peristila odvodi oborinsku vodu, nije ovog časa moguće dati podrobnije podatke, ali će se nakon uspostave nove kanalizacije u centralnoj podrumskoj dvorani, stvoriti uslovi da se taj kanal detaljno istraži.

KANALIZACIONA MREŽA U JUŽNOM DIJELU PALAČE

Što se tiče južnog dijela Palače, dijelovi kanala užeg profila pronađeni su južno od temelja okruglog hrama (pravac istok — zapad s padom prema zapadu), te uz sjeverni zid podrumskog prostora u sklopu pronađenih terma. I ovaj posljednji ima pad prema zapadu.

Na koncu je važno napomenuti, da je sjeverni zid podrumskih prostorija Dioklecijanove palače na nekoliko mjesta perforiran, a to je urađeno očito zbog toga da bi oborinska voda, sakupljena na otvorenim dijelovima Palače sjeverno od tog zida, mogla oticati u same podrumске prostorije. Ta voda, kao i oborinska voda koja je padala kroz svijetlike, slobodno je tekla po podu podrumskih dvorana te kroz nekoliko otvora na južnoj fasadi izlazila u more.

Dio novootkrivenog antičkog kanala u Dioklecijanovoj palači (južni dio Peristila)

Usprkos okolnosti da su dosadašnjim istraživanjima otkriveni samo pojedini dijelovi antičke kanalizacije u Palači, ipak se već sada mogu izvesti izvjesni preliminarni zaključci:

1. Sistem kanalizacione mreže sistematski je projektiran u sjevernom dijelu Palače. Duboko izvedeni kanal širokog profila prati komunikaciju i služi ne samo za sabiranje oborinskih voda s ulice, nego i za odvod otpadnih voda iz toga dijela gdje su stanovali vojnici i posluga. Vjerovatna pretpostavka da je taj kanal izlazio ispod Zapadnih vrata i izlijevao se u more negdje izvan Palače, mogla bi se objasniti i svijesnom namjerom da se otpadni materijali iz sjevernog dijela Palače ne izlijevaju u more ispod same južne fasade, tj. ispred careva stana i šetnjice u kriptoportiku.

2. Djoklecijanova palača je građena u vrijeme kad počinje period kasne antike, period u kome se na brojnim sektorima ljudske djelatnosti i shvaćanja jasno osjeća popuštanje antičkih formi i koncepcija života. Usprkos tome, projekt i izvedba kanalizacionog sistema u Palači otkrivaju izrazito antičko shvaćanje higijenskog standarda u odnosu na stanovanje u organiziranim gradskim cjelinama.

LES NOUVELLES RECHERCHES SUR LA CANALISATION DE L'ANTIQUE PALAIS DE DIOCLETIEN A SPLIT

Branimir GABRIČEVIĆ

L'auteur a utilisé la documentation archéologique des nouvelles recherches sur le Palais de Dioclétien qui sont menées depuis 1956 par la Section de l'Histoire de l'architecture du Bureau d'urbanisme à Split. Il communique les résultats de ces travaux en rapport avec la découverte de certaines parties d'un système de canalisation antique du Palais de Dioclétien.

DIE NEUESTEN UNTERSUCHUNGEN ÜBER DIE ANTIKE KANALISATION DES DIOKLETIAN-PALASTES IN SPLIT

Branimir GABRIČEVIĆ

Der Autor benützte die archeologische Dokumentation über die neuesten Untersuchungen die seitens der Sektion für die Geschichte der Architektur des Urbanistischen Büros in Split über den Diokletian-Palast in Split seit 1956 geführt werden, und gibt die Resultate bekannt die den Fund von Teilen des antiken Kanalisationsystems des Diokletian-Palastes betreffen.